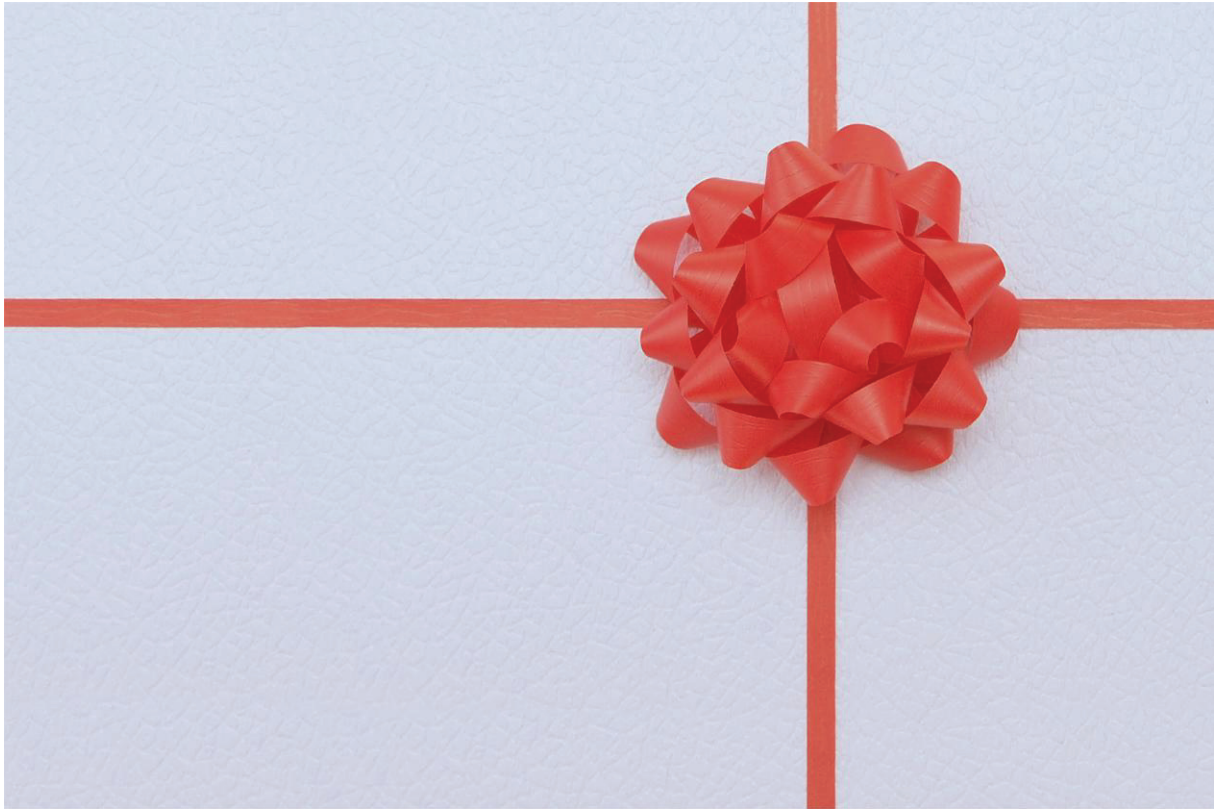

SOCIOLOGIJA DRUŽINE - TUDI NASILJE...

Vladimir Gajšek

Sociologija družinskega nasilja

Možje - žrtve partnerskega in družinskega nasilja

Gotovo je nasilje v družini le ena od mnogoterih agresij, značilnih za globalno vas informacijske družbe. Nasilje kaže vedno v družini na tisti hiperaktivni odnos, ki izraža pravzaprav nemoč partnerskih subjektov, da bi vzdržala v ljubezni in razumevanju (glej: <http://www.trinity.edu/~mkearl/family.html>). Vendar bi bilo naivno pričakovati, da se z družinskim nenasiljem »vsi« strinjajo, saj obstajajo nedvomno tudi takšni, ki nasilje v določenih primerih celo družinsko dopuščajo, kakor da gre za partnersko osvobajanje človeka ali za revolucioniranje družinskih odnosov - z nasilnim razrednim prevratom. In res je npr. celotni boljševiški sistem oblasti nad družinami poskrbel, da je postrelil v samem nastanku Sovjetije carjevo družino z otroki in ulovljenim ter prijetim aristokratskim sorodstvom, da je »iztrebil« tudi meščansko kot buržujsko družino ter kmečko-velikaško družino, da je boljševizem odpravil tudi družine mušikov in kulaške družine - vpeljal pa je samo in zgolj razredno opredeljeno osnovno družbeno celico spolno organiziranega proletariata. Tudi na Zahodu ni bilo družinsko z nasiljem nič novega, tudi tam se je preko državnega nasilja tvorilo obenem družinsko nasilje, saj je bila družina samo stopnja prehoda ali v državo ali v novo pračloveško »brezrazredno družbo«. Tak prehod je predvideval že racionalizem z Jacquesom Rousseaujem, ki je videl tudi v družini le garant za družbeno-pogodbeno skupnost in za vzgojo nove morale (ki več ne potrebuje krščanskega Boga).

Ali je družinsko nasilje po svojem bistvu reaktivno ali napadalno? Je mogoče na takšno vprašanje odgovoriti tudi psihoanalitsko? Nekaj literature: Černič Istenič, Majda: *Razlogi za nizko rodnost, motivacije za starševstvo in stališča do spremenjenih vlog žensk = Reasons for low fertility, motivations for parenthood and*

attitude towards different roles of women (Zdrav. vars., 1997, let. 36, št. 1-2, str. 7-9); - Černič Istenič, Majda, - Pečjak, Vid, - Zbačnik-Kragelj, Majda Ana: *Družina v krizi* (Televizija Slovenija, Prvi program, Polnočni klub. 18. 9.1998, 70 minut); Vladimir Gajšek (*Nevidni ljudje*, študija marginalnih skupin, [b]Intely way[/b]); D. Held: *Modeli demokracije* (Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije, 1989, Ljubljana); M. Haralambus: *Uvod u sociologiju*. (Globus, 1989, Zagreb); Peter Jambreč, *Uvod v sociologijo* (DZS, 1992, Ljubljana), *Radjanje moderne porodice* (zbornik, 1988, Beograd.), *Od zaprtega sveta do neskončnega univerzuma* (Šolsko polje, Problemi- razprave. LDS, 1988/11, Ljubljana); T. Parsons: *Društva* (August Cesarec, 1989, Zagreb); Sieder, Reinhard: *Socialna zgodovina družine* (Studia humanitatis, Studia humanitatis - ZRC, 1998, Ljubljana, str. 351-372)...

Je morda mogoče še vedno sklicevanje na *družinske človekove pravice*, ko se trdnost družine odniha v nič, kadar se država obnaša z davkarijo, s socialnim sistemom, z brezposelnostjo ali z nedodeljevanjem otroških dokladov kakor po obrazcu bivšega komunistično-revolucionarnega nasilja? Ali lahko sodobna in postmoderna družina vzdrži krizo sodobnih družb?

Šele razumetje družinskih odnosov znotraj postmoderne globalizacije potrjuje socioekonomsko in psihološko vlogo nasilja v družinskih razmerjih, kjer sta partnerja tudi enakopravna. *Feminizem* in postmodernizem določata zase tudi že družinski, ne le socialni, ampak ekonomskopolitični status v demokratičnih družbah, zlasti pa v družbah liberalizma. Žensko razkazovalna potrošnja se v sociologiji družine sicer zapre vase, ko je tudi družinska politika npr. v Republiki Sloveniji scela uradna, formalizirana in se ravna po občinskih vasezprtih administrativnih organih, imenovani nekako občinski centri za socialno delo. Tukaj so lahko tudi novi očetje doma lepo tepeni in sprijaznjeni s svojo vlogo v feminističnih spoprijemih, pa tudi ob splošnih javnih, zlasti multimedijskih reklamah za transvestite, pedre in lezbače, kot da gre za skrita gospodinjstva onstran družinskega življenja. Kakšna *Gospodinja* je primeroma gospa Ann Oakley? Mar ni preobrazba postmoderne intimnosti derridajevsko destruirala tudi družinskega življenja v površno tvorbo skupnega ohlapnega sožitja komaj kaj več kot »družinskih članov?« Družina sega od modernosti k postmodernosti tudi tako, da ima v povprečju vsaka razvita družina: osebni avto (družinsko vozilo), stanovanje s toplo in hladno vodo, kopalnico, lastnim straniščem in ogrevanjem, s kuhinjo in dnevno sobo ter spalnico, z osebnim ali hišnim računalnikom, z barvnim tv sprejemnikom in radijskim tranzistorjem, z glasbenim stolpom, z mobiteli, z gospodinjstvi in hišnimi napravami in stroji... Znotraj družine se je pojavila potemtakem liberalno sprejeta dvoosna ureditev, ki sega v razmerja med zakoncema (ali partnerjema) posebej po spolni vlogi in razplodu, sicer pa tudi povratno k otrokom in starim staršem: nuklearna družina se je spremenila v fraktalsko družino. Družina se namreč v razvitih gospodarskih razmerah ne more izseliti na kakšne daljne in deviške otoke, kjer bi začela znova...

Etični princip zdrave postmoderne družine vključuje njeno integriteto in narodno identiteto, njene tradicionalno vzorčne običaje in družinske praznike ter praznovanja, pravico do telesne, socialne in politične zaščite, gospodarsko in zdravstveno varstvo družinskih članov, kar velja zlasti za otroke, pa tudi za revne in bolne. Kdor poskuša uničevati dostojno družinsko življenje, širi zgolj zlo, pa četudi v imenu šolskonadzornih tovarišij ali izobraževalnih oblastnih v protidružinskem sistemu lastne državne, administrativne oblasti nad slovensko družino. Dodatno se lahko tudi dogaja odpravljanje etično kodificiranih družinskih pravil tako, da pretepa mož ženo ali žena moža... Katoliška cerkvena občestvena skrb za družino se zavzema za ključno domeno človeškega življenja, ki je možno najprej povsod le v družini, o čemer priča primeroma tudi *Familiaris consortio* iz leta 1980 in *Pismo družinam papeža Janeza Pavla II.* ali enciklika *Humanae vitae* papeža Pavla VI. itd.; številne družine, ki so zveste krščanskim vrednotam, lahko ohranjajo mir in vzpostavljajo v negotovih čas hitrih sprememb ter dvomov resnico družinskega življenja.

Kulturna in socialna oblast v državi bi morala poleg gospodarske skrbi zagotoviti družini njen trajnejši in boljši položaj, tako da bi družine nemara stopale v različna – družinska združenja in ne bi bila ločena sosedsko, kakor se dogaja v bivalnih stolpnih in urbanih mestnih naseljih, kjer se še od vrat do vrat ne

poznajo, kaj šele, da bi pozitivno družinsko sodelovali med seboj. Šele tako bi izpolnjevanje družinskih nalog in obveznosti postalo marsikje zglednejše, znosnejše in uravnano po prijateljstvu med družinami – odpadli pa bi gotovo v veliki meri družinski pretepi.

Ali je družina socialna dobrina ali nuja? Mar je družina v sklopu mednarodnih in narodnih, verskih, spolnih in rasnih sožitnih namigov prej intimno partnerstvo kot javna socialna »celica« držav in verskih skupnosti? Kdaj se lahko sploh še tvori družina v 21. stoletju, ko se je gospodinjstvo kot družinska ekonomija in narodnodružinska politična ekonomija spremenila v svojevrstne egoizme skupnih poročenih, spolno vedno različnih dvojic? Je torej ob feminizaciji poklicnih karieristk še mogoče govoriti o 3eh značilnih K: - Kinder, Küche, Kirche...? Ali se ni s feminizacijo zgodil kakor čudež ošabnosti ženstva, ki ponekod že vlada nad svojimi gospodinjci in se govori kvečjemu le še o nekakšnih »bioloških« očetih in »bioloških« materah – kakor da bi kje morda obstajali »nebiološki« ali robotno izdelani umetni starši? Toliko šikan in nagajanj, kot jih lahko z mikroizzivanji povzroči žena možu na rafinirane načine in v dogovoru z »družbo« kot v manierističnih izvajanjih programa sociodružinske politike, moški ne doživi nikjer drugje. Ob razvezah so zato lahko moški tudi izruvano strta in napol znorela ter nemočna bitja, ki jih preganjajo lastne bivše življenjske tovarišice ali bivše življenjske sopotnice. Enako velja za dežele, kjer je razvito novo gospodinjstvo in v deželah – moške – brezposelnosti. Velika Britanija bo v naslednjih decembrskih dneh ob koncu leta 2003 dobila na primer prvo zavetišče za moške z otroki, s katerimi žene fizično ali psihično ravna grdo in nasilno. – Potrebno je vedeti, da v slovenskih razmerah komaj šele nastaja družboslovno okolje za morebitni nastanek slovenske sociologije družine, v tem okviru pa tudi obravnava družinskega nasilja na strokovni ravni.

Podobno kot z razmerjem med materami samohranilkami in očeti samohranilci otrok je tudi z nasiljem. Vsaka 6a žrtev družinskega nasilja je partner. V Veliki Britaniji se lahko ženske pred družinskim nasiljem življenjskih tovarišev zatečejo v eno izmed 426 zavetišč. Družinsko nasilje je vedno – zlasti pa v dobi brezposelnosti poudarjeno – obojestransko, čeprav eden tepe in drugi drži. V patoloških družinskih razmerah je podlaga za družinsko nasilje največkrat alkoholizem, sledijo mamila, naposled pa tudi ženska shisteriziranost, ki postane nastopaška. Kajti žene niti zdaleč niso edine žrtve partnerskega ali družinskega nasilja, v vsakem šestem incidentu je žrtev mož, torej bi v Veliki Britaniji potrebovali vsaj 70 zavetišč za moške. Odnos do družinskih »incidentov« je policijsko vedno obarvan zaščitniško. V slovenskih razmerah družinskih pretepanj, o čemer je pisala npr. v ljubljansko-mestnem socialističnozveznem in delovno-ljudskem glasilu Dnevniku novinarka Ranka Ivelja, je bilo aktualno le in zgolj moško – jugoslovansko-slovensko – pretepaštvo, ko so pijani možje udrihali po ženah in otrocih, da so se morali večkrat zateči, zlasti pred alkoholskim nasiljem, k sosedu... *Vladimir Gajšek* sem že pred leti pisal, da obstaja tudi nasilje žena nad možmi, česar pa časniki ob miličniški podpori niso hoteli objaviti – novinarke in novinarji, socialne delavke in miličništvo so v puljskem turizmu pogovorno in sicer uživali, ko so kakor »obravnali« zlasti nasilje v družini, o čemer je poročala prav Ranka Ivelja, vendar nobena povratna, kaj šele družinsko-sociološka ali družboslovna informacija ni bila sprejeta ne v *Dnevniku* objavljena; kolikor je o podobnih rečeh pisalo glasilo republiške konference socialistične zveze socialistične republike Slovenije pod jugoboljševiškim usmerjanjem, pa tudi drugod socialistično slovensko regijsko ali občinsko, se je smelo pisati le protikrščansko in na način, ki je dehumaniziral družinske odnose v imenu »razrednega boja« kar vnaprej. Značilno je, da niso obstajale niti primerjalne sociološke analize družinskega nasilja med socialističnimi republikami v zvezni diktaturi, kjer je za *balkansko mentaliteto* in družinsko prakso veljalo, da je moški »padre padrone«, torej vnaprej *gospodar v hiši*: zlasti npr. v črnogorski družini in v muslimanskih družinah (zlasti pri manjšinah), kjer je bila žena samo in zgolj povsem in kakor »samoumevno« podrejena možu...; v evropsko razviti Sloveniji vsaj tega balkanoidnega »patronata« nad žensko ni bilo...

Veljavni svetovni »mačizem« postavlja moškega še zmerom kot veljaka, ki se sicer hajduči in se postavlja, dokler ima partnerko kot spolno žival v kletki. A tega se žene brž naveličajo in je ljubezni kmalu konec. Kar

ostane, je socialna privajenost in spolna zahtevnost: moških in žensk. Socialnodelavske skupine, ki podpirajo moške, sicer opozarjajo, da je problem ženskega nasilja v družinah pogostejši, kot je znano, saj številni partnerji kot mevže doma trpijo nasilje žene in celo agresivnost otrok, česar pa si ne upajo javno povedati, saj se bojijo zasmeha, da so navadni copatarji in da žena nosi hlače. Žena, ki vlada svojemu možu in je »gazdarica«, lahko deluje sicer sramotno, a je dovolj možača, da pretepa moža kakor iz navade: večidel take žene izhajajo iz neurejenih primarnih družin. Po socialnih podatkih je moških žrtev nasilja v družini 18 odstotkov, po statističnih podatkih za leto 1996, ki so jih nedavno analizirali, je 4,2 odstotka žensk in prav toliko moških izreklo, da so jih napadli sedanji ali bivši partnerji; 23 odstotkov žensk in 15 odstotkov moških starih od 16 do 59 let je povedalo, da so jih partnerji napadli vsaj enkrat v življenju. Odstotki dovolj jasno povedo, da je statistika družinskega pretepanja v razvitem gospodarskem svetu kakor nekaj povsakdanjeno »običajnega« - ne gre za pedagoško partnersko klofuto, ko bi si žena zaradi trme »zaslužila«, da jo mož kakorkoli »ukroti«, kakor se zgodi Shakespearovi Katki, Neukročni trmoglavki, ampak gre za pretepanje kar iz navade v običajno brezposelnih industrijskih in mestnih okoljih.

Tudi kadar si žena pridobi ljubčka ali priležnika, lahko oba pretepana moža, ki se mora v lastnem domu »preseliti« na kavč v kuhinjo, služi ženi in priležniku ter je kdaj tudi tepen. V razveznem postopku, ki ga sproži proti obtožencu žena, pa se tega ne navaja posebej – marveč kratko v pravnem demokratičnem sistemu potegne mož. Brezobzirnost žena ne pozna meja. Toda vsaka si najde obenem nadomestnega moža ali način, da upraviči izživljanje v svoji lastni shisteriziranosti.

Dandanes se tudi družina kakor »postmodernizira«, se odtuja sebi. Baudrillardovo zapeljevanje »ženske« predstavlja spreobrnjeni drugi val feminizma, ki je enakost spremenil v razlike, hkrati pa ne zagotavlja možnosti vrnitve v družino: odtod pobeg mož in očetov iz družinskega življenja, odtod tudi umanjkljaj očeta in klic po njem. Sociološke interpretacije tako imenovanega novega kot le »biološkega« očetovstva, ki se opira največ le na plodilno funkcijo ali plačevanje kot vzrejo otrok, ustrezajo sicer mehkim ali feminiziranim virtualijam, ki naj obvladajo položaj moža v zakonskem stanu, povrhu pa ga podredijo na stopnji gospodinje v izpolnjevalca »zakonskih dolžnosti.« Ali se torej kje obetajo celo nekakšna nova ali novo socializirana intimna razmerja kot po teoriji komunikacij – ko postane spolno občevanje le še komunikacijska vez za nadaljnji generativni človeški razplod? Zasebnost in intimnost v pozni modernosti se je družinsko »deprofesionalizirala«, vloga očeta naj ne bi bila več »klasično očetovska«, celo naj bi prevladala kakor permisivna vzgoja. In posledica takih poskusov? *Biološki oče* lahko pričakuje, da ga bodo doma topli lastni otroci skupaj z življenjsko tovarišico, saj »preobrazba« intimnosti pripelje zgolj v kataklizmo odnosov. Kako se oblikujejo primeroma družinske politike pri članicah Evropske unije, je znano že evropske družinske zakonodaje in upoštevanja družinskih človekovih pravic večplastno.

Cilji in vsebina predmeta sociologije družine se vežejo kvečjemu na pomen predšolske vzgoje ter v pripravi na poklic tet ali vzgojiteljic, ne pa niti na materinsko »poklicanost«, ko se izravna med seboj tudi obče sociološke teme - klasifikacija družbenih znanosti, družba in socialnost, institucije vdružbljanja, socializacija, družbeni procesi, kultura in akulturacija, družbena mobilnost itd. Ko pa gre za nasilje v družini, naj bi se izrazile tudi posebne sociološke discipline - sociologija družine, sociologija vzgoje in izobraževanja, sociologija dela, sociologija otroka, sociologija kulture, sociologija okolja in drugo, kar naj opredeli vlogo posamičnika v socialnosti in vzvratne vplive. Pisanje o družinskem nasilju določa nedvomno tudi razmerje med javnim in zasebnim, posebej še izbrane teme iz sociologije - transformacija pojmovanja dela in vzgoje, družina, nastanek modernega pojmovanja družine, transformacija družine, njene oblike, mikro - in makropotrebe, interesi, načini zadovoljevanja družinskih in osebnih interesov, vloga matere in vloga očeta, nadarjen otrok, otrok in drugi otrok(-ci) v družini, igranje vlog, družina in družba, država, patološki pojavi v družini, človekove in otrokove pravice, nervoza in nevroza v družini, družina in kriza; sociologija otroka, sistemi socialnega skrbstva otrok.

Kje se konča družinsko nasilje? Mar v razbitju družine?